

УДК 341.171

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2025.06.3.56>

ПЕРЕГОВОРИ ПРО ВСТУП ДО ЄС: ДОСВІД ТА ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Дір І.Ю.,

*Надзвичайний і Повноважний Посол України,**Заслужений юрист України,**кандидат юридичних наук, доцент,**ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

ORCID: 0000 0001 9829 4294

e-mail: ihor.dir@uzhnu.edu.ua

Дір І.Ю. Переговори про вступ до ЄС: досвід та перспективи для України.

У статті проведено всебічне дослідження оновленої методології переговорного процесу щодо вступу України до Європейського Союзу, із зосередженням на змінах, запроваджених у межах перегляду політики розширення у 2020 році, та їх впливі на структуру, динаміку і зміст інтеграційних переговорів. Проаналізовано, що метою оновленої методології було посилення прозорості, результативності та політичної обумовленості процесу вступу через запровадження кластерного підходу, можливості зворотної дії санкцій у разі регресу реформ, а також тіснішого узгодження між доступом країни-кандидата до програм ЄС та її прогресом у виконанні зобов'язань. Наголошено, що хоча методологія формально мала прискорити вступ, на практиці вона не усунула ключових системних перешкод, пов'язаних з політичними рішеннями держав-членів, які здатні блокувати переговорні кроки з причин, що виходять за рамки технічної відповідності *acquis*. Обґрунтовано, що процес вступу України значною мірою визначається внутрішніми пріоритетами ЄС, включно з бюджетним циклом, реформою інститутів Союзу, питаннями оборони та енергетичної автономії, що трансформуює механізми оцінки прогресу з юридично-технічних у політико-стратегічні. Доведено, що одночасне функціонування двох комплементарних процесів – повної гармонізації законодавства відповідно до Угоди про асоціацію та переговорного процесу щодо умов членства – створює потребу у формуванні комплексної системи координації між гілками влади, здатної забезпечити контроль за адаптацією *acquis*, інституційну стійкість, прозорість законопроектної діяльності та синхронізацію з вимогами переговорних кластерів. Показано, що саме інституційна автономність, ефективність аналітичних центрів, єдиний центр прийняття рішень і наявність механізмів міжвідомчої координації є визначальними чинниками успішного ведення переговорів. Окрему увагу приділено правовій природі виключень із *acquis*, що можуть бути закріплені під час фіналізації переговорів: перехідним періодам, які дозволяють короткострокові відступи задля уникнення економічних шоків, та постійним дерогаціям, що юридично фіксують специфічні умови регулювання у чутливих секторах, таких як енергетика, транспорт, конкуренція або аграрна політика. Зроблено висновок, що Україна потребує не лише прискореного виконання реформ, а й активної дипломатичної взаємодії з державами-членами для зниження політичних ризиків блокування переговорів, а також стратегічної участі у внутрішньоєвропейських політичних процесах, що формують позицію ЄС як переговорного суб'єкта.

Ключові слова: *acquis* ЄС, законодавство, Європейський Союз, переговорний процес, методологія розширення ЄС, держава-член.

Dir I. EU accession negotiations: experience and prospects for Ukraine.

The article presents a comprehensive study of the updated methodology of the negotiation process for Ukraine's accession to the European Union, with a focus on the changes introduced during the 2020 revision of the EU enlargement policy and their impact on the structure, dynamics, and substance of accession negotiations. It is analysed that the updated methodology aimed to enhance transparency, effectiveness, and political conditionality of the accession process through the introduction of a cluster-based approach, the possibility of reversal measures in the case of reform backsliding, and closer alignment between a candidate country's access to EU programmes and its progress in fulfilling commitments. It is emphasised that although the methodology was formally intended to accelerate accession, in practice it did not remove key systemic obstacles linked to political decisions of Member States, which may block negotiation steps for reasons beyond technical alignment with the *acquis*. The study argues that Ukraine's accession trajectory is largely shaped by the EU's internal priorities, including the budgetary cycle, institutional reform, defence policy, and energy autonomy, which

transform progress assessment mechanisms from purely legal-technical to strategic and politically driven. The article demonstrates that the parallel functioning of two complementary processes— full legal harmonisation under the Association Agreement and negotiations on the terms of membership— creates the need for a comprehensive system of inter-institutional coordination capable of ensuring oversight over *acquis* implementation, institutional resilience, transparency of legislative activity, and synchronisation with negotiation clusters. It is shown that institutional autonomy, analytical capacity, a central decision-making authority, and mechanisms of interagency coordination constitute key determinants of successful negotiations. Special attention is given to the legal nature of derogations from the *acquis* that may be formalised at the final stage of negotiations: transitional arrangements allowing short-term exceptions to prevent economic shocks, and permanent derogations that legally define specific regulatory conditions in sensitive sectors such as energy, transport, competition, or agricultural policy. The article concludes that Ukraine requires not only accelerated implementation of reforms, but also active diplomatic engagement with Member States to mitigate political risks of negotiation blockage, as well as strategic participation in intra-EU political processes shaping the Union's position as a negotiation actor.

Key words: EU *acquis*, legislation, European Union, negotiation process, EU enlargement methodology, Member State.

Постановка проблеми. Роками політика розширення, хоча й декларативно, не була пріоритетом для ЄС. Ідея про майбутнє розширення Європейського Союзу була під впливом «втоми від розширення»: ідеї про те, що європейці та їхні лідери не були готові або відчували себе нездатними прийняти нових членів, схвильовані перевантаженням усіх процесів та інституцій, завдаючи шкоди при цьому власним економічним перспективам [1]. Водночас тривалий час країни-кандидати не реформували свою систему з очікуваною результативністю, тому процес надовго залишався в умовній стагнації. Переглянута методологія розширення [2], прийнята у 2020 році, мала сприяти активізації процесу приєднання, але не змогла належним чином практично вирішити основні проблеми, а також дати відчутні результати, хоча вона і має свої переваги для самого ЄС [3].

Стан опрацювання цієї проблематики розглядався у працях багатьох вітчизняних науковців, зокрема О. Бєдова, Н. Борсук, Д. Кальчик, Р. Карпенко, Я. Костюченко, Е. Кулага, В. Лавриненко, Н. Лук'янчук, В. Мельниченко, Л. Мичка, Н. Мушак, К. Наливайко, Р. Петров, О. Проневич, К. Трихліб, Ю. Юринець та інші. Серед закордонних вчених дану проблематику досліджували А. Азоулай, Г. Берман, Т. Богаертс, Т. Бьохмельт, І. Вільямс, К. Віт, Р. Гобель, Г. Граббе, С. Гіальдіно, В. Джакобі, А. Інотай, М. Йовановіч, Х. Лаерманс, К. Пістор, М. Поллак, П. Рузенс, Е. Фендель, Дж. Фієльстул, Т. Фрейбург тощо.

Метою статті є дослідження особливостей оновленої методології переговорного процесу, з метою формування пропозицій до якісних та ефективних переговорів ЄС та України.

Виклад основного матеріалу. Після 2022 році Брюссель реагуючи на події, які відбувалися у Європі, надав Україні та Молдові статус кандидата на вступ до ЄС. Були проведені також міжурядові конференції з Албанією та Північною Македонією та запропоновано Боснії та Герцеговині статус кандидата. ЄС більше не може сповільнювати процеси інтеграції країн, що є потенційними кандидатами до вступу в ЄС. Вступ цих країн має бути динамічним, помітно прогресивним та відчутним. Він має бути спрямований на зміцнення ліберальних цінностей у всіх (потенційних) країнах-кандидатах і має включати чіткі часові межі та вдосконалені механізми співпраці [4].

Однак, необхідно погодитись із думкою Р. Петрова про те, що Україна все ж заплатить ціну за стрімке рішення інституцій ЄС [5, р. 1057] надати їй статус кандидата, що потягнуло за собою звернення й інших країн до ЄС із пропозицією членства. Ця ціна, на думку автора, полягає в тому, що вступ України до ЄС завжди буде носити «ярлик війни». Існує думка, що здатність України вести переговори про вступ до ЄС неминуче буде залежати від результатів війни та умов, на яких вона закінчиться [5, р. 1057].

Прогрес переговорів про вступ залежить не лише від якості реформ у країні-кандидаті, а й очевидно від суто політичних позицій ЄС та його держав-членів, як це відбувається з Україною. Також немає чітких часових меж європейської інтеграції, навіть для держав-кандидатів, які досягають результатів. Хоча війна в Україні суттєво прискорила перспективи інтеграції країни до ЄС, цей фактор не матиме постійного впливу. Ймовірно може бути розвиток подій на кшталт країн Західних Балкан, де окремі з них роками не могли розпочати переговори. Та й вже сьогодні ті країни, які розпочали свій шлях кандидатства з 2022 року зараз на різних етапах. Крім того, вочевидь, що стосується України процес вступу буде непередбачуваним та «новим» для ЄС, де треба буде вирішувати паралельно питання не лише відповідності законодавства, але й реально складні питання щодо фактичної і юридичної території України. Та й територія України, яка є достатньо великою

переважно з більшістю країн ЄС, залишається важливим чинником для процесу перемовин та членства як в інституційному плані, так і питаннях економіки. Це доводить, що існує ризик штучного уповільнення процесу вступу України, навіть якщо необхідні реформи будуть впроваджені.

Для України, як і переважної більшості країн, що перебувають в процесі вступу до ЄС, цей процес не є єдиним і він поєднується із процедурами, передбаченими Угодою про асоціацію. Вона стосується широкого спектру заходів, необхідних для задоволення трьох Копенгагенських критеріїв. У випадку України Угода про асоціацію була підписана в червні 2014 року і набула чинності у вересні 2017 року. Основною метою угод про асоціацію є зміцнення політичної асоціації та економічної інтеграції країни-кандидата з ЄС. У свою чергу, переговори про вступ до ЄС є процесом, у якому країна-кандидат повинна досягти згоди з державами-членами про умови її вступу. Ця процедура організована за 6 кластерами, кожен з яких містить певну кількість переговорних розділів. Однак, вони тісно взаємопов'язані, і з розвитком переговорів з ЄС об'єднуються майже в єдиний процес. Тим не менш, їх слід розглядати окремо, оскільки вони базуються на різних правових засадах, мають різну мету та перелік завдань. У той час як угоди про асоціації стосуються *acquis*, тобто, повної гармонізації національного правового порядку з законодавством ЄС до дня фактичного членства, то переговорний процес стосується конкретної проблематики в транспозиції *acquis* і закінчується завершенням переговорів про вступ здебільшого за декілька років до членства в ЄС. Для того, щоб ефективно та скоординовано керувати обома процесами, країна-кандидат повинна розробити та ввести в дію інституційну структуру та процедури, здатні досягти цих цілей.

Що стосується етапів переговорного процесу для України, то варто акцентувати увагу на наступному. Приєднання до ЄС передбачено ст. 49 ДЄС, де для початку необхідне формально-юридичне звернення країни до ЄС із проханням про приєднання (подання заявки). Відтак, 28 лютого 2022 року країна подала заявку на членство в ЄС.

Після заповнення заявки та на прохання Європейської ради Європейська комісія готує висновок, який розробляється на основі відповідей на анкету, заповнену країною-заявником. У випадку з Україною Єврокомісія надала свій висновок 17 червня 2022 року, що означає, що він був підготовлений надзвичайно швидко і набагато швидше, ніж у подібних випадках щодо країн, які раніше подавали заявки на членство. Вочевидь, такі темпи були ознакою не стільки реальної спроможності України продемонструвати готовність до вступу в ЄС, скільки політичним кроком з боку ЄС для демонстрації підтримки України.

Для переходу на наступні етапи також необхідне рішення Європейської ради про статус кандидата до ЄС країни-заявника. Воно обговорюється на засіданнях Євроради. На основі рекомендації Європейської комісії Європейська рада може прийняти рішення або надати статус кандидата до ЄС країні-заявнику, утримати його або відхилити. Рішення має бути прийнято одногосно. Відповідно на засіданні Європейської ради вже 23-24 червня 2022 року Україні та Молдові було надано статус країн-кандидатів до ЄС.

Важливо наголосити, що між офіційним наданням статусу країни-кандидата та початком переговорів може пройти досить багато часу та визначено низку передумов. За рекомендацією Європейської комісії, Єврорада може прийняти рішення про відкриття переговорів про вступ до ЄС з країною-кандидатом, і знову ж таки, рішення має бути схвалено одногосно. Для України Європейська комісія визначила сім рекомендацій як передумову для відкриття переговорів про вступ до ЄС. Ці рекомендації включають: 1) реформу конституційного суду; 2) судову реформу; 3) антикорупційну реформу; 4) боротьбу з відмиванням грошей та реформу правоохоронних органів; 5) антиолігархічне законодавство; 6) гармонізацію аудіовізуального законодавства; 7) законодавство про національні меншини.

ЄС офіційно відкрив переговори про вступ з Україною на першій міжурядовій конференції в червні 2024 року. Рада ЄС 21 червня 2024 року підтвердила затверджений раніше на рівні послів ЄС мандат на переговори про вступ України до блоку. Перемовини розпочалися 25 червня у Люксембурзі. Відповідно розпочався двосторонній скринінг українського законодавства.

Під час цього процесу Європейська комісія та країна-кандидат вивчають законодавство країни-кандидата в кожній галузі *acquis*. Головною метою цього процесу є визначення того, де, чому та як національне законодавство потрібно адаптувати до права ЄС. Єврокомісія звітує Раді про скринінг кожного розділу та може запропонувати початок переговорів або умови, які мають бути виконані, так звані контрольні показники, до початку переговорів.

На відміну від великих переговорів про розширення на Схід, де країна-кандидат безпосередньо переходила до стадії переговорів після скринінгу, новий етап де-факто було запроваджено в процесі переговорів з Хорватією та Туреччиною, а пізніше із Сербією та Чорногорією і має місце відповідно станом на зараз з країнами-кандидатами. На цьому етапі країна-кандидат повинна виконати певні контрольні показники, які називаються «відкриттям контрольних показників»,

і які сформульовані як передумова для відкриття переговорного кластера. «Відкриття контрольних показників» не встановлюються для всіх переговорних розділів, а лише для тих, які вважаються найбільш важливими для країни-кандидата.

Після того, як «відкриття контрольних показників» виконано для всіх переговорних розділів у рамках тематичного кластера, країні-кандидату пропонується представити свої переговорні позиції щодо всіх розділів, що входять до цього самого кластера. Відповідь ЄС (проект спільної позиції) готується Європейською комісією, але має бути схвалена Єврорадою. «Критичні показники закриття» є невід'ємною частиною спільної позиції ЄС.

5 травня 2025 року в Міністерстві юстиції України відбулося засідання робочої (переговорної) групи, якій було доручено підготувати переговорні позиції України щодо функціонування демократичних інститутів у рамках процесу угоди про приєднання до Європейського Союзу.

Під час зустрічі було представлено проект Дорожньої карти функціонування демократичних інститутів, в якому окреслено комплекс заходів, спрямованих на зміцнення та просування демократичних процесів в Україні. Документ охоплює чотири ключові напрямки: загальні рамки демократії, виборчий процес, функціонування парламенту у демократичній системі та роль громадянського суспільства [6].

Паралельно також були переглянуті та затверджені дорожні карти у сферах «Верховенство права», «Реформа державного управління» та «Функціонування демократичних інститутів».

Однак, варто зазначити, що Угорщина блокує відкриття кластерів про переговори про вступ України до ЄС з початку 2025 року. В уряді країни заявляли, що членство України в ЄС буде тягарем як для блоку, так і для Угорщини [7].

Угорщина весною 2025 року провела консультативний референдум щодо вступу України до ЄС. До опитування додавався перелік «7 ключових загроз», які, за версією уряду, може спричинити членство України в ЄС. Серед них – економічні ризики, міграція, вплив на пенсійну систему та робочі місця [8].

Важливо зазначити, що вказаний «референдум» не має юридичних наслідків у контексті вступу України до ЄС, однак його широко використовують як інструмент політичного тиску на партнерів у ЄС.

У червні 2025 року Європейська комісія заявила, що Україна виконала свою частину роботи для початку переговорів про вступ до ЄС [9] і важливо, щоб наступні дії були за самим ЄС з точки зору розблокування наступних етапів переговорного процесу.

Станом на липень 2025 року Україна повністю підготувала все необхідне для відкриття переговорів за трьома кластерами: «Основи процесу вступу до ЄС», «Внутрішній ринок» та «Зовнішні відносини». Також завершений скринінг за третім «Конкурентоспроможність та інклюзивний розвиток» та четвертим «Зелений порядок денний та стале з'єднання» кластерами [10].

У вересні 2025 року Віце-прем'єр-міністр з питань європейської інтеграції Тарас Качка заявив, що ЄС, попри накладання вето на відкриття переговорів намагається застосовувати «унікальний» підхід, який дозволить Україні та Молдові рухатися вперед на своєму шляху до членства [11].

9 вересня 2025 року Європейський парламент прийняв звіт на основі звітів Європейської комісії про прогрес України в рамках Пакету розширення ЄС на 2023 та 2024 роки. Звіт був підготовлений Комітетом із закордонних справ Європарламенту та підтриманий 418 депутатами [12]. У звіті підкреслюється непохитна прихильність незалежності, суверенітету та територіальній цілісності України. Парламентарі також закликають Київ підтримувати реформи. Вони підкреслюють важливість прозорих та обґрунтованих процесів відбору для судових та антикорупційних органів та закликають Україну активізувати реформи, які стосуються верховенства права та державного управління, а також антикорупційні заходи, оскільки прогрес у цих сферах має вирішальне значення не лише для членства в ЄС, але й для успішної реконструкції та економічної довіри.

У загальному метою переговорів країни-кандидата та ЄС є досягнення домовленостей щодо точних умов членства, включаючи виключення з *acquis*. Існує два типи можливих виключень: перехідний період, який є найпоширенішим і дозволяє тимчасове виключення країни-кандидата з *acquis*; відступ, який дозволяє постійне виключення з *acquis*. Процес переговорів зазвичай триває кілька років і завершується, коли країна-кандидат та ЄС досягають угоди щодо всіх переговорних розділів.

Протягом переговорів існує також тимчасове їх закриття щодо кожного з переговорних кластерів. Для (тимчасового) закриття переговорів щодо кожного з кластерів країна-кандидат повинна довести високий ступінь гармонізації зі стандартами ЄС щодо цього розділу та достатній досвід у впровадженні стандартів ЄС за ним.

Відповідно завершення переговорів про вступ може відбутись через декілька років, коли країна-кандидат та ЄС досягають угоди щодо всіх переговорних кластерів. Під час заключного раунду

переговорів про вступ до ЄС узгоджується точна дата вступу, і на основі цієї дати також необхідно розрахувати та узгодити фінансові умови вступу до ЄС. Період часу між завершенням переговорів та завершенням усіх необхідних процесів ратифікації зазвичай становить від півтора до двох років.

Аналіз фактичних обставин переговорного процесу між Україною та ЄС вказує на низку проблем, що пов'язані, вочевидь, з зовнішніми та внутрішніми ускладненнями як для України, так і для ЄС. Не акцентуючи, однак, уваги на внутрішньо політичних питаннях України, маємо констатувати, що попри повномасштабне вторгнення держава акумулює сили не лише на безпосереднє реальне збереження свого суверенітету, але й на проведення відповідних реформ задля вступу в ЄС та збереження якісних політичних відносин як з ЄС, так і усіма країнами-членами. Разом із тим, що стосується методології розширення ЄС, в тому числі в частині одностайності прийняття рішень на кожному етапі переговорного процесу, очевидною стає проблематика таких підходів, коли на порядку денному не реальна відповідність вимогам ЄС законодавства країни-кандидата та бажання відповідати цінностям та засадам ЄС, а політична маніпулятивна гра окремих країн-кандидатів.

Ще однією прогалиною в поточному підході до переговорів є те, що критерії верховенства права, що є основними для перемовин, як правило, є загальними, і переважно не мають конкретики та не адаптовані до контексту країн-кандидатів, що ускладнює вимірювання результатів. Хоча країни-кандидати несуть відповідальність за впровадження реформ та виконання умов вступу, частина відповідальності також лежить на ЄС. Так, до прикладу, у звіті Європейської аудиторської палати про вплив проєктів, що фінансуються ЄС, у сфері верховенства права наголошується, що дії ЄС мали незначний загальний вплив на фундаментальні реформи для країн Західних Балкан. Вони сприяли реформам у технічній та операційній сферах, таких як підвищення ефективності судової системи та розробка відповідного законодавства, однак цього вочевидь було недостатньо для здійснення масштабних змін у верховенстві права [13].

Варто наголосити, що на Західних Балканах ЄС, зважаючи на низку криз, недостатньо залучався до процесу розширення протягом останніх п'ятнадцяти років. Це сприяло тому, що розширення почало сприйматись лише як процедурний і технічний процес. Така ситуація посилила небажання політичних еліт країн-кандидатів проводити необхідні реформи [14] в сфері верховенства права, де помітними стали відступи від демократичних засад. Помітною також залишалась тенденція деяких держав-членів ЄС блокувати прогрес, щоб отримати двосторонні поступки від кандидатів, що також очевидно підірвало довіру до процесу вступу. За останні два роки однак можна спостерігати активізацію спільних зусиль для окремих країн і Албанія та Чорногорія сподіваються приєднатися до ЄС до 2030 року.

Щодо східного розширення, яке охоплює Грузію, Молдову та Україну, Європейський Союз протягом тривалого часу залишається розділеним у питанні надання цим країнам перспектив членства. Поступовий доступ до єдиного європейського ринку було найкращим варіантом щодо якої могли досягти згоди держави-члени. Відповідно це стало центральною ідеєю Поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, частини Угод про асоціацію, підписаних у 2014 році [15].

Висновки. Зважаючи на геополітичну ситуацію, очевидним є факт, що членство України навряд чи буде реалізованим, допоки Україна перебуває у воєнному стані. Однак важливим для розуміння є визначення місця Копенгагенських критеріїв членства, реального виконання вимог ЄС та запровадження ефективних реформ у межах країни. На нашу думку, приєднання до ЄС не має стати самоціллю. Головною метою має бути проведення реформ та досягнення належного рівня добробуту в країні. Однак, необхідно пам'ятати, що досить стрімкий початок Україною переговорів щодо членства в ЄС не гарантує такого ж швидкого просування, що зумовлено як внутрішньою кризою розширення самого ЄС, так і темпами та якістю реформ національного законодавства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Economides S. From fatigue to resistance: EU enlargement and the Western Balkans, Dahrendorf Forum, 2020, 20 March. URL: http://eprints.lse.ac.uk/104393/1/Economides_from_fatigue_to_resistance_published.pdf (data of access: 20.05.2025).
2. European Commission. Revised enlargement methodology. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/statement_20_208. (data of access: 20.05.2025).
3. Jaćimović D., Shaipova Y. New Approach to EU Enlargement Applying the Staged Integration Model URL: <https://liberalforum.eu/wp-content/uploads/2023/11/Discussion-Paper-6-New-Approach-to-EU-Enlargement-Applying-the-Staged-Integration-Model.pdf> (data of access: 21.05.2025).
4. Alesina M. Staged integration for future EU enlargement: Geopolitical imperatives and liberal leadership. European Liberal Forum, November. URL: <https://liberalforum.eu/publication/policy-paper-20-staged-integration-for-future-eu-enlargement> (data of access: 22.05.2025).

5. Petrov R. Bumpy Road of Ukraine Towards the EU Membership in Time of War: «Accession Through War» v «Gradual Integration». *European Papers*. 2023. Vol. 8, № 3, Pp. 1057–1065. URL: <https://www.europeanpapers.eu/europeanforum/bumpy-road-ukraine-towards-eu-membership-time-war>.
6. The progress in negotiation with EU: a roadmap for reforms was presented. URL: https://www.rada.gov.ua/en/news/News/top_news/261815.html (data of access: 22.05.2025).
7. Патока М., Пашко В. В Угорщині вважають, що членство України в ЄС – це «тягар» для блоку. URL: <https://suspihne.media/975635-v-ugorsini-vvazaut-so-clenstvo-ukraini-v-es-ce-tagar-dla-bloku/> (data of access: 22.05.2025).
8. Патока М. В Угорщині проведуть референдум щодо вступу України до ЄС. Про що запитують виборців. URL: <https://suspihne.media/982769-v-ugorsini-provedut-referendum-sodo-vstupu-ukraini-do-es-pro-so-zapitaut-viborciv/> (data of access: 22.05.2025).
9. Кацімон О., Пашко В. Єврокомісія підтримує відкриття переговорів про вступ України до ЄС – Урсула фон дер Ляєн. URL: <https://suspihne.media/1052655-evrokomisia-pidtrimue-vidkritta-peregovoriv-pro-vstup-ukraini-do-es-ursula-fon-der-laen/> (data of access: 28.06.2025).
10. Свиридчук Ю., Железняк А. Україна має бути готова до відкриття шести переговорних кластерів з ЄС до осені – Жовква. URL: <https://suspihne.media/1070699-ukraina-mae-buti-gotova-do-vidkritta-sesti-peregovornih-klasteriv-z-es-do-oseni-zovkva/> (data of access: 28.06.2025).
11. Fenbert A. EU to apply 'unique' approach to Ukraine's accession path as Hungary wields veto, official says. URL: <https://kyivindependent.com/eu-to-apply-unique-approach-to-ukraines-accession-path-as-hungary-wields-veto-official-says/> (data of access: 28.06.2025).
12. Ukraine: prioritise EU reforms and open negotiation clusters say MEPs. URL: <https://www.europarl.europa.eu/news/en/press-room/20250905IPR30174/ukraine-prioritise-eu-reforms-and-open-negotiation-clusters-say-meps> (data of access: 28.06.2025).
13. European Court of Auditors. Special report: EU support for the rule of law in the Western Balkans: Despite efforts, fundamental problems persist. URL: https://www.eca.europa.eu/Lists/ECADocuments/SR22_01/SR_ROL-Balkans_EN.pdf (data of access: 28.06.2025).
14. Bechev D. The EU's Waning Attractiveness. Carnegie Europe. 2025 June 12. URL: <https://carnegieendowment.org/research/2025/06/the-eus-waning-attractiveness?lang=en¢er=europe>. (data of access: 28.06.2025).
15. EU-Ukraine Deep and Comprehensive Free Trade Area. URL: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/en/content/eu-ukraine-deep-and-comprehensive-free-trade-area>. (data of access: 28.06.2025).